

УДК [37.091.313:004:005.591.1]:7.012
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.83.39>

Г. Ю. Чемерис

доктор філософії у галузі педагогіки (PhD), доцент
в.о. завідувача кафедри дизайну
Запорізького національного університету

А. А. Рашевська

викладач кафедри дизайну
Запорізького національного університету

ДОБІР ДОЦІЛЬНИХ ФОРМ ТА МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ

Наразі виховання національно-свідомого громадянина, патріота України з активною життєвою позицією вкрай гостро стоїть перед системою вищої освіти. Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів у системі сучасної дизайн-освіти є викликом сучасності, адже актуальним питанням залишається доцільне та обґрунтоване використання етномистецьких традицій для ідентифікації країн, товарів і послуг у світовому просторі з метою збереження та популяризації національної української культури, що є обґрунтуванням актуальності формування зазначеної компетентності. Висвітлено результати науково-теоретичного аналізу актуальної української та закордонної психолого-педагогічної та спеціальної літератури щодо актуальності впровадження етномистецького та національно-культурного контенту у сучасну дизайн-освіту. Дослідження присвячено пошуку ефективних та доцільних форм та методів формування національно-патріотичної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів у сучасній вищій освіті. З огляду на теоретичні і практичні аспекти формування національно-патріотичної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів у закладах вищої освіти здійснено обґрунтування доцільних організаційних форм (семінарів, лекцій, тематичних дискусій, круглих столів тощо). Акцентовано увагу на важливості самостійної роботи майбутнього дизайнера. Для набуття майбутніми дизайнерами необхідних умінь і навичок національно-патріотичної компетентності є важливим використання не проблемного, евристичного та пошукового методів. Зроблено висновок про доцільність використання наочних методів навчання. Аналізується можливість застосування для формування зазначеної компетентності таких сучасних методів навчання, як метод проектів, та наведено особливості їх використання у процесі вивчення освітніх компонентів освітньої програми «Графічний дизайн». Зазначені аспекти в системі конкретизують вимоги до організації процесу формування національно-патріотичної компетентності майбутнього дизайнера, як складової його професійної компетентності. Завдяки запропонованому комплексу доцільних форм та методів формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі набуває властивостей індивідуалізації, адаптивності, та доступності, що в системі є ефективним ресурсом підготовки майбутніх дизайнерів.

Ключові слова: національно-патріотична компетентність, форми, методи, дизайн-освіта, майбутні дизайнери, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Синергія колективної народної творчості українців розкривається в здобутках духовної культури та традицій народу, задіюючи при цьому і сферу педагогічних та наукових знань, етичних переконань, естетичних поглядів, смаків, звичаєво-обрядові аспекти та ін. Зневажливе ставлення до народної мистецької спадщини спричинилося до того, що вона майже зникає, а наше українське молоде мистецтво, яке перестало жити народним, втрачає найголовнішу суть і ознаку справжнього мистецтва. Архаїчна духовна спадщина лежить в основі всякого культурного життя і продовження національних традицій. Саме на віддзеркаленні

національної ідентичності наголошується у численних наукових публікаціях закордонних науковців [1-10], адже відомо, що суспільство, яке не культивує й не береже віковичних надбань культури свого народу, приречене на деградацію, на виродження – воно ніколи не досягне розквіту. Візуальна мова дизайну змінюється відповідно до економічних, політичних і соціокультурних процесів, але одночасно має віддзеркалювати національну та духовну спадщину народу. Нині в дизайні рекламної продукції простежується популяризація етнотрибу, яке вносить до урбанізованого стандартизованого життя почуття художньої виразності [11, с. 16-17], тому доцільно

наголосити на широкому потенціалі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів з метою застосування у візуальній мові етнічних художньо-стильових рис, формування національної української ідентичності для просування української продукції в контексті євроінтеграції [12, с. 51-53], адже етнодизайн володіє невичерпним потенціалом та джерелом натхнення, виховує в молоді етноестетичні почуття, розвиває творчу уяву, працелюбність, любов до природи рідного краю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню етнокультурної ідентичності українського дизайну та впровадженню етноестетичного виховання у вищій школі присвячено роботи таких науковців, як Є. Антонович, Т. Бистрова, В. Даниленко, М. Каган, В. Кардашов, Н. Ковешнікова, С. Мигаль, М. Морозова, О. Порохнавець, Р. Розенталь, А. Руденченко, В. Рунге, М. Станкевич, та ін. Але і дотепер теоретичні та практичні та соціальні аспекти застосування форм та методів формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів розроблені недостатньо.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні доцільних форм та методів формування національно-патріотичної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Виклад основного матеріалу.

Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів передбачає застосування в освітньому процесі комплексу форм, методів і засобів навчання. Згідно до класифікації організаційних форм, наведеною В. Ортинським, існують чотири групи, а саме навчальні заняття (лекція, семінар, лабораторне заняття, індивідуальне заняття, консультація й ін.); практична підготовка; самостійна робота; контрольні заходи [13, с. 197-198]. В. Салов також здійснює класифікацію форми реалізації освітньо-професійних програм підготовки фахівців у закладах вищої освіти за чотирма категоріями, які поділяються на навчальні заняття (лекції, семінари, лабораторні заняття, практичні заняття, індивідуальні заняття, консультації); індивідуальні завдання (реферати, розрахунково-графічні роботи, курсові проекти, дипломні проекти); практику (навчальна, виробнича, переддипломна) та контрольні заходи (поточний і семестровий контроль, державна атестація) [14, с. 99].

Враховуючи особливості організації освітнього процесу в закладах вищої освіти, визначені Законом України «Про вищу освіту» [15], вважаємо доцільними формами для формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів навчальні заняття (лекції, лабораторні й індивідуальні заняття, консультації), самостійну роботу й контрольні заходи, специфіка застосування яких визначається метою і змістом професійної підготовки.

В процесі формування окресленої компетентності під час професійної підготовки майбутніх дизайнерів вважаємо за необхідне під час роботи над лабораторними заняттями віддавати перевагу вправам щодо застосування знань в нових умовах на відміну від вправ з відтворення відомого з метою закріплення. Доцільним також є використання елементів дистанційного та змішаного навчання, завдяки чому жоден студент не залишається осторонь освітнього процесу, оскільки має доступ до необхідних матеріалів, засоби для організації своєї діяльності та можливість у випадку необхідності отримати допомогу від викладача або інших студентів (за умови доступу до мережі Інтернет). Важливе значення у процесі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів належить їх самостійній роботі [16, с. 353]. Загальноприйнятим є трактування самостійної роботи як діяльності, яку студент виконує за завданнями і під контролем викладача, але без безпосередньої участі останнього [13, с. 249]. Самостійна робота, як зазначає А. Алексюк, є «чи не єдиним способом виховання самостійності у набутті знань» [17, с. 433], а отже й у здійсненні професійної діяльності.

Незважаючи на те, що провідна роль належить навчальним заняттям, в сучасній дизайн-освіті все більшу увагу приділяють самостійній роботі і практикам. Самостійна робота вимагає чіткого планування, керівництва й контролю з боку науково-педагогічних працівників, а також наполегливої, цілеспрямованої роботи студентів. На основі аналізу низки фундаментальних досліджень вітчизняних науковців [18-21], у яких висвітлено теоретичні і практичні аспекти професійної підготовки майбутніх дизайнерів, у закладах вищої освіти, нами обрано низку доцільних методів.

Серед усього різноманіття методів навчання ми вважаємо найбільш доцільним застосування у процесі наочні методи, які призначені для наочно-чуттєвого ознайомлення здобувачів з явищами, процесами, об'єктами в контексті формування національно-патріотичної компетентності [18, с. 124-126]. Під наочними методами навчання розуміються такі, у яких засвоєння навчального матеріалу перебуває у суттєвій залежності від застосовуваних у процесі навчання наочного посібника та технічних засобів. У сучасній школі широко використовуються із цією метою екранні технічні засоби. Яскравим представником наочних методів навчання є метод ілюстрацій, який передбачає показ здобувачам ілюстративних матеріалів, картин, карт, замальовок на дошці, оригінал-макетів тощо.

Наприклад, під час лекцій варто приділити особливу увагу мистецтвознавчому аналізу народного іконопису та козацького портрету, як ключових архетипів образотворення в процесі формування

національно-патріотичної компетентності і обговоренню складних моментів та цікавих практик і розробок з залученням національних образів, використовуючи засоби візуалізації для полегшення розуміння студентами абстрактних концепцій парадигми, підвищення рівня їхньої уваги й активізації розумової діяльності [22]. Зокрема на лабораторних заняттях важливим є впровадження проектних технологій [23, 24], методу навчальних задач, інтерактивних (ігрових і неігрових) методів [25, с. 389] та методу портфоліо, що в комплексі сприятиме формуванню у здобувачів вищої освіти умінь аналізу наявних архетипів для образотворення та командної роботи. Під час виконання проектів діяльність пов'язана саме з виконанням індивідуальних або колективних проектів, що у свою чергу наближає умови освітнього середовища до реальних виробничих процесів підприємств галузі дизайну, тому сприяє не лише набуттю нових знань і формуванню фахових умінь, а й розвитку мотивації, рефлексивних і комунікаційних умінь тощо [19, с. 99].

Враховуючи зазначене, для формування національно-патріотичної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів нами було визначено як доцільні такі організаційні форми: навчальні заняття, практики, самостійна робота, контрольні заходи, змішане навчання, елементи дистанційного навчання. Для набуття майбутніми дизайнерами необхідних умінь і навичок національно-патріотичної компетентності є важливим використання не репродуктивних методів навчання, суть яких полягає у повторенні (багаторазовому) способу діяльності за завданням викладач, коли діяльність вчителя полягає у розробці та повідомленні зразка, а діяльність учня - у виконанні дій за зразком, а проблемного, евристичного та пошукового методів, які полягають в тому, що викладач ставить перед здобувачами проблему і сам показує шлях її вирішення, розкриваючи суперечності, що виникають. Майбутні дизайнери при цьому стежать за логікою вирішення проблеми, отримуючи зразок наукового мислення та пізнання, зразок культури розгортання пізнавальних дій [21, с. 208-209].

Висновки і перспективи. Таким чином, у дослідженні описано можливості застосування сучасних методів навчання для формування цифрового освітнього середовища майбутніх дизайнерів в умовах дистанційного або змішаного навчання. Для вдалого включення елементів етнодизайну в процес професійної підготовки майбутніх дизайнерів, ефективним буде розділити навчальну роботу на три модулі: теоретичний, практичний і модуль самостійної роботи. Теоретичний модуль включає в себе роботу студентів на семінарах, лекціях, участь в конференціях, тематичних дискусіях, круглих столах, тощо. Він передбачає

теоретичне вивчення української культури, мистецтва, історії та традицій. Практичний модуль дає можливість студентам освоїти нові художні прийоми, способи композиції, колірне вирішення, типи узагальнення, а модуль самостійної роботи має сформувати умови для самостійної дослідницької та творчої діяльності студентів, формування індивідуального творчого стилю. Вважаємо за доцільне присвятити подальші наукові пошуки добору програмних засобів та опису організаційних умов формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів на прикладі освітньої програми «Графічний дизайн» та опису особливостей формування зазначеної компетентності в умовах реалізації міждисциплінарних зв'язків.

Список використаної літератури:

1. Smith G., Allan Whitfield T. W. The Professional Status of Designers: A National Survey of how Designers are Perceived. *The Design Journal*, 2005, 8 (1), Pp. 52-60 DOI: 10.2752/146069205789338351
2. Chydenius T. *Culture in service design: How service designers, professional literature and service users view the role of national, regional and ethnic cultures in services*: dissertation. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2020, 250 p. URL: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/68247>
3. Li J., Surma-aho A., Chang-Arana Á. M., Hölltä-Otto K. Understanding customers across national cultures: the influence of national cultural differences on designers' empathic accuracy. *Journal of Engineering Design*, 2021, 32(10), Pp. 538-558 DOI: 10.1080/09544828.2021.1928022
4. Faiola A. *Cross-cultural cognition and online information design: Identifying cognitive styles among Web designers of diverse national origin* : dissertation. Purdue University ProQuest Dissertations Publishing, 2005. 3191458. URL: <https://www.proquest.com/openview/84f871e088467494de6cb8ddc06ef9cb/1>
5. Sun C. et al. Fashion Designers and National Identity: A Comparative Empirical Analysis of Chinese and Korean Fashion Designers. *Asian Culture and History*. 2019. 11(2) Pp. 183-194. DOI: 10.5539/ach.v11n2p75
6. Breslin P. National harmonisation: designers' duties of care in the Australian building and construction industry. *Journal of Occupational Health and Safety*, Australia and New Zealand, 2009, 25(6), Pp. 495-504. DOI: 10.3316/ielapa.201001251
7. Hinds P., Lyon J. Innovation and Culture: Exploring the Work of Designers Across the Globe. *Design Thinking. Understanding Innovation*. Meinel, C., Leifer, L., Plattner, H. (eds). Springer, Berlin, Heidelberg. DOI: 10.1007/978-3-642-13757-0_6

8. de Andrade Rodrigues D. C. *The role of national identity in the consumer's buying process of national designers-a case study in the Irish fashion industry* : dissertation. Dublin, National College of Ireland, 2020. 83 p. URL: <https://norma.ncirl.ie/4694/>
9. Ferrero-Regis T. Lindgren T. Branding "Created in China": The Rise of Chinese Fashion Designers, *Fashion Practice*, 2012, 4(1), Pp. 71-94. DOI: 10.2752/175693812X13239580431342
10. Güzeloğlu C. National/domestic business expectancies towards the employment of graphic designers: finding jobs in Turkey, analysis on professional job advertisements through web sites. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 2017. 16. Ulusal İşletmecilik Kongresi, Pp. 619-632. DOI: 10.18092/ulikidince.337342
11. Чемерис Г. Ю. Етнічний та національний аспект у цифровій ілюстрації в освітній практиці майбутніх дизайнерів. *Методологічні та практичні проблеми професійної підготовки акторів і дизайнерів: зб. мат. V наук.-метод. сем.* 2021 С. 15-17
12. Чемерис Г., Брянцева Г., Брянцев О. Шляхи вдосконалення дизайн-освіти у контексті стратегії цифрової трансформації освіти і науки України. *Фізико-математична освіта*, 2021. Том 32. № 6. С. 49-56. DOI: DOI: 10.31110/2413-1571-2021-032-6-008
13. Ортинський В. Л. *Педагогіка вищої школи* : навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
14. Салов В. О. *Основи педагогіки вищої школи*: навч. посібник. Дніпропетровськ: Національний гірничий ун-т, 2003. 170 с.
15. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. No 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
16. Порохнавець О. М. Дидактичні основи формування національно-патріотичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5. С. 350-355.
17. Алексюк А. М. *Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія* : [підручник для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів]. Київ: Либідь, 1998. 560 с.
18. Давидова С. *Формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами творчої проєктної діяльності* : дис. Мелітополь, МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2020.
19. Продан І. В. *Формування професійної культури майбутніх дизайнерів одягу в процесі самостійної роботи у вищих навчальних закладах* : дис. Луганськ, ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2013.
20. Руденченко А. А. *Теоретичні і методичні засади навчання етнодизайну студентів у вищих мистецьких навчальних закладах* : дис. Київ, Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2017.
21. Баніт О. В. *Розвиток професійної майстерності викладачів графічного дизайну у вищих навчальних закладах мистецького профілю* : дис. Київ, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013.
22. Рашевська А. А. Формування професійних компетентностей під час аналізу козацького портрету XVII–XVIII ст. у студентів спеціальності «Дизайн» на заняттях з живопису. *Вісник ЗНУ, Педагогічні науки*. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. №1 (32). С. 92-94
23. Chemerys H., Ponomarenko O., Kardashov V., Briantsev O. STEAM project based learning for future designers. *AIP Conference Proceedings*, 2022 2453, 030026 DOI: 10.1063/5.0094432
24. Чемерис Г. Ю. Проектний метод як засіб реалізації STEAM-освіти у підготовці майбутніх дизайнерів. *Формула творчості: теорія і методика мистецької освіти* : зб. мат. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Полтава : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2022. 139-146
25. Омельченко А. В., Рашевська А. А. Особливості створення ілюстративного матеріалу при проведенні ділової гри з інструментів пропаганди для школярів м. Запоріжжя та Запорізької області. *Пропаганда vs контрпропаганда у медіапросторі: минуле, сучасне, майбутнє: зб. мат. міжнар. наук.-пр. конф.* Запоріжжя : Інтер-М, 2018. С. 386-395.

Chemerys H., Rashevskaya A. Selection of appropriate forms and methods of formation of national-patriotic competence of future designers

Currently, education of a nationally conscious citizen, a patriot of Ukraine with an active life position is extremely acute for the higher education system. The formation of the national-patriotic competence of future designers in the system of modern design education is a challenge of modern times, because the appropriate and justified use of ethno-artistic traditions for the identification of countries, goods and services in the world space with the aim of preserving and popularizing the national Ukrainian culture remains an urgent issue, which is a justification for its relevance formation of the specified competence. The results of the scientific-theoretical analysis of current Ukrainian and foreign psychological-pedagogical and special literature regarding the relevance of introducing ethno-artistic and national-cultural content into modern design education are highlighted. The study is devoted to the search for effective and expedient forms and methods of formation of national-patriotic competence in the process of professional training of future designers in modern higher

---

education. Taking into account the theoretical and practical aspects of the formation of national-patriotic competence in the process of professional training of future designers in institutions of higher education, the justification of appropriate organizational forms (seminars, lectures, thematic discussions, round tables, etc.) was carried out. Attention is focused on the importance of independent work of the future designer. The use of non-problematic, heuristic and search methods is important for future designers to acquire the necessary skills and national-patriotic competence. A conclusion was made about the expediency of using visual teaching methods. The possibility of using such modern teaching methods as the project method for the formation of the specified competence is analyzed, and the peculiarities of their use in the process of studying the educational components of the educational program «Graphic Design» are given. The specified aspects in the system specify the requirements for the organization of the process of formation of the national-patriotic competence of the future designer, as a component of his professional competence. Thanks to the proposed set of expedient forms and methods of formation of national-patriotic competence of future designers, in the process it acquires the properties of individualization, adaptability, and accessibility, which in the system is an effective resource for training future designers.

Key words: national-patriotic competence, forms, methods, design education, future designers, professional training.